

Notat om
gymnasierne, VUC og SoSu-skolerne
i DEFF

Udarbejdet af:

Helle Jørgensen, underviser, SOSU Nykøbing F.
Susanne Hillersborg, bibliotekar, Randers Social- og Sundhedsskole

Karin Gottenborg, bibliotekar, Kvuc
Else Trier, underviser, VUC Vestegnen

Knud Holch Andersen, lektor, Thisted Gymnasium og HF-Kursus
Susanne Rose Nielsen, Bibliotekar, Nørre Gymnasium,

Peter Rubeck, Bibliotekskonsulent for Undervisningsministeriet,
Tina Høpfner Christensen, Fuldmægtig, UVM Institutionsstyrelse

Januar 2008

Indledning	3
Udvalgsarbejde.....	3
Forudsætninger for institutionerne.....	4
Lovgivning	4
Status på området – hvordan løses biblioteksfunktionen pt.....	5
Arbejdsfelt.....	5
Informationsforsyning.....	6
Licenser	6
Digitalisering af materiale.....	7
Teknisk platform	7
Bibliotekssystem	8
Integrated Search.....	8
Scanningsdepot	8
Adgangsstyring (Single-sign-on)	8
Informationskompetence.....	9
DEFF projekter, der vil kunne understøtte denne udvikling.....	9
Værktøjer, der kan understøtte arbejdet	10
Det samarbejdende biblioteksvæsen	10
Upload til DanBib - hvorfor?	11
Kørselsordning	11
Samarbejde mellem uddannelsesbibliotekerne	12
Forholdet til folkebiblioteker (arbejdsdeling)	12
Efteruddannelse.....	12
Gruppens anbefalinger	14
Bilag 1 - Arbejdsgruppens forslag til licenser for stx området	17
Bilag 2 - Litteratur.....	19
Bilag 3 - Scanningsdepot	20

Indledning

”Undervisningsministeriets institutioner inden for de videregående uddannelser, og erhvervsskolerne har siden 2004 været tilknyttet Det Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek, DEFF, som er etableret i et samarbejde mellem Kulturministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling og Undervisningsministeriet.

I forbindelse med kommunalreformen er en række institutioner overgået fra amterne til selvejende institutioner i Undervisningsministeriets regi. Der er tale om de almene gymnasier, VUC’er og SoSu-skoler. Endvidere er en række sygeplejeskoler samt centrene for undervisningsmidler overgået fra amterne til staten, men de er nu en del af CVU’erne, og er derfor pr. 1.1.2007 automatisk tilknyttet DEFF.

Gymnasireformen stiller en række nye krav til undervisningen i form af tværgående undervisning og nye arbejdsformer, og det forventes, at der fremover vil blive udgivet færre lærebøger, som kan dække behovet for materiale til undervisningen. Der vurderes derfor behov for dels at udvikle nye metoder til at fremskaffe undervisningsmaterialer på, dels at udvikle elevernes og undervisernes informationskompetencer, herunder at ruste eleverne til efterfølgende studier på videregående uddannelser.

I konsekvens af dels gymnasireformen, dels kommunalreformen, er der truffet beslutning om, at gymnasierne skal tilknyttes DEFF. ”

Udvalgsarbejde

Med henblik på den konkrete tilknytning af gymnasierne, VUC og SoSu-skolerne til DEFF nedsættes et udvalg med repræsentation fra lederkollegierne fra gymnasierne, VUC og SoSu-skolerne, DEFF/Biblioteksstyrelsen samt Undervisningsministeriet.

Udvalgsarbejdet gennemføres i regi af dels en styregruppe dels en arbejdsgruppe - således at der i arbejdet inddrages såvel undervisningsfaglige, som biblioteksfaglige kompetencer.

Arbejdsgruppen skal forankres hos brugerne. I arbejdsgruppen skal indgå undervisere og biblioteksfagligt personale fra henholdsvis gymnasier, VUC og SoSu. Arbejdsgruppen kan inddrage eksperthjælp ad hoc.

Gruppens opgave:

- at udarbejde forslag til hvordan gymnasierne, VUC og SoSu-skolerne inddrages i DEFF, herunder
- at vurdere perspektiver for og krav til institutionerne i forbindelse med tilknytningen til DEFF,
- at vurdere de økonomiske konsekvenser,
- at vurdere behovet for institutionssamarbejder i relation til DEFF - f.eks. fælles tekniske platforme, efteruddannelse af biblioteksmedarbejdere m.v., samt
- at vurdere institutionernes køb og anvendelse af licenser, set i sammenhæng med mulighederne for fælles licensaftaler i DEFFs regi.

Notatet er op bygget på følgende måde: Først en kort status over de forudsætninger, der gælder for de institutioner, notatet omfatter. Dernæst er der opstillet følgende fem fokusområder:

- informationsforsyning
- teknisk platform
- informationskompetence
- det samarbejdende biblioteksvæsen
- efteruddannelse

Til sidst kommer gruppens anbefalinger.

Forudsætninger for institutionerne

Lovgivning

Elever på gymnasier, VUC og SoSu er ikke lovgivningsmæssigt sikret nogen form for biblioteksbetjening i tilknytning til deres uddannelse. Det er derimod folkeskoleelever og studerende ved længerevarende videregående uddannelser (Bekendtgørelse om skolebiblioteker i folkeskolen og Lov om biblioteksvirksomhed, §13).

Biblioteksfunktionen er således ikke direkte nævnt i de tre uddannelsers lovgivning, men set ud fra en biblioteksvinkel er der i lovgivningen en række krav til uddannelserne, som vanskeligt kan opfyldes, hvis ikke der er en biblioteksfunktion.

Eksempler fra lovgivningen:

- I lov om studentereksamen paragraf §2 stk. 3 står:
”...evne til at fungere i et studiemiljø, hvor kravene til selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden er centrale”
- Og i STX-bekendtgørelsen står i §1 stk 3:
*”...skal der således arbejdes med at udvikle elevernes **studiekompetence gennem bevidst og systematisk beskæftigelse med studiemetoder og arbejdsformer**”*
- I uddannelsesbekendtgørelsen om HF står i §1 stk 3:
*” ... De (kursisterne) skal opnå fortrolighed med at anvende forskellige arbejdsformer og evne til at fungere i et studiemiljø, hvor kravene til selvstændighed, samarbejde og **sans for at opsøge viden er centrale**”*
I de tilsvarende bekendtgørelser for HHX og HTX står der præcis den samme formulering.

Indenfor SoSu området er biblioteksfunktionen heller ikke nævnt i lovgivningen:

- I Bekendtgørelse om erhvervsuddannelser §56 står:
”I løbet af et uddannelsesforløb skal eleven møde forskellige undervisnings- og arbejdsformer, herunder sådanne der sigter mod at fremme lysten og evnen til fortsat læring i et livslangt perspektiv”
- I Bekendtgørelsen om grundlæggende social- og sundhedsuddannelser §12, stk. 2 står:

”Lærings- og udviklingskompetence opnås i uddannelsen ved, at eleven

- 1. tilegner sig indsigt i egen måde at lære på for at kunne tage medansvar for tilrettelæggelsen af egne og andres læreprocesser,*
- 2. opnår indsigt i egne og andres reaktionsmønstre, styrker og udviklingspotentialer og bliver i stand til konstruktivt at anvende den i egen læreproces og i forhold til arbejdsopgaver,*
- 3. udvikler motivation for at lære og erkender nødvendigheden af en livslang udvikling af faglige og personlige kompetencer,*
- 4. bliver i stand til at reflektere over egne og andres handlinger og ud fra et etisk og fagligt begrundet standpunkt at medvirke til at forbedre praksis,*
- 5. udvikler evnen til at håndtere fysiske, psykiske, sociale og kulturelle forandringer i omgivelserne, og*
- 6. udvikler evnen til at kunne vurdere og vælge redskaber til evaluering af egen og andres læreproces.”*

Status på området – hvordan løses biblioteksfunktionen pt.

Det er karakteristisk for alle de biblioteker, der er inden for dette område, at de er små. Hvis der er bibliotekarbetjening, er der ofte tale om en enkelt bibliotekar med et begrænset timetal.

Bibliotekerne kan være organiseret på meget forskellig vis, men der kan beskrives fire grundtyper:

- Biblioteksfunktion, men uden faguddannet bibliotekar – hvor en lærer fungerer som bibliotekar
- Betjeningsoverenskomst med folkebiblioteket, som stiller bibliotekar til rådighed på forskelligt niveau; fra 4 t/uge – 20 t/uge
- Faguddannet bibliotekar ansat direkte på institutionen med forskelligt timetal
- Faguddannet bibliotekar ansat + evt. en lærer tilknyttet biblioteket med et par timer/uge

Udgangspunktet for at løse de opgaver, der ligger i biblioteksfunktionen er således vidt forskellige. Det er dybt problematisk, at eleverne får så forskellige tilbud, da de i eksamener og opgaver vil blive eksternt vurderet. Her vil de forskellige tilbud give en skævvridning af mulighederne for, at alle bliver vurderet på et ensartet grundlag.

Arbejdsfelt

De centrale udfordringer for bibliotekerne kan opstilles i følgende punkter:

- Sikre de nødvendige fysiske og virtuelle rammer
- Sikre de biblioteksfaglige ressourcer (Disse kan bl.a. defineres som informationsforsyning og teknisk platform, dette vil blive uddybet i de følgende afsnit)
- Etablere ”læringsrum”, hvor eleverne kan blive ”klædt på” som informationskompetente studerende i forhold til uddannelsesniveau, og den kontekst de er i
- Sikre samspil mellem lærer - bibliotekar - elev

Informationsforsyning

I det følgende vil informationsforsyningen blive gennemgået. Det er et område, der kræver store ressourcer, men det skal bemærkes, at der i disse år sker en bevægelse fra indkøb af konkrete undervisningsmidler i retning af at stille informationer til rådighed. Rent budgetmæssigt er det derfor vigtigt at huske, at det, der gennemgås i det følgende, ikke kun medfører en forøgelse af udgifter, men også kan betyde, at ressourcer, der traditionelt har været brugt til indkøb af undervisningsmidler, bør flyttes til indkøb af fx elektroniske licenser.

Den grundlæggende opgave for et moderne uddannelsesbibliotek er at sikre adgang til relevante, kvalitetssikrede analoge og digitale informationsressourcer.

Men en række faktorer gør det vanskeligt at opfylde denne opgave optimalt.

Informationsforsyning kan deles op i to hovedkategorier:

- De analoge ressourcer - de trykte materialer fagbøger, håndbøger og tidsskrifter m.m.
Problemstillingen her har to sider:
  - Er de nødvendige økonomiske ressourcer til stede?
  - Er der en infrastruktur, så de materialer biblioteket ikke selv har, kan fremskaffes?
- De digitale ressourcer - de digitale materialer kan opdeles i to grupper med forskellige problemstillinger.
  - Licenser, hvor der købes adgang til digitaliseret materiale. Det kan være tidsskriftsartikler, vidensdatabaser, ordbøger osv. Det er et område, der er i kraftig vækst, og meget ressourcekrævende
  - Analogt materiale som ønskes stillet til rådighed i digital form – enten som institutionen selv indscanner eller får andre til

I forhold til analogt materiale er det infrastrukturen, der er relevant, det vil senere blive uddybet i afsnittet omkring kørselsordning og upload til DanBib.

I dette afsnit vil der blive fokuseret på de digitale ressourcer.

Licenser

Den elektroniske udvikling gør det muligt og nødvendigt for uddannelsesstederne at give adgang til baser/fuldtekstdokumenter online, men de nuværende priser på baser og elektroniske tidsskrifter, samt at tidsskrifter anskaffes i pakker med flere titler, forudsætter en infrastruktur, der bygger på samarbejde omkring licensområdet. Det enkelte uddannelsesbibliotek kan ikke løfte en sådan opgave.

Licensfunktionen varetager DEFF allerede for forskningsbibliotekerne og de uddannelsesbiblioteker, der har refereret direkte til UVM. DEFF har på forsøgsbasis også inddraget de institutioner, som dette notat behandler, i sit arbejde og har forhandlet en fælleskontrakt om encyklopædien (41 gymnasier har benyttet dette tilbud).

Konkret ligger der en række problemstillinger DEFF kan arbejde med:

- Hvilke licenser skal der være adgang til
- Hvad er muligt
- Hvor findes det
- Forholdet mellem UNI-C (Skolernes Data baseservice) og DEFF
- Udvikling af flere danske elektroniske produkter

Se bilag 1, som er en oversigt over de licenser, som medlemmerne af arbejdsgruppen vil pege på, der er relevante for stx- og HF-området.

Det stigende behov for at inddrage licens-krævende digitale undervisningsmaterialer vil stille skolerne overfor krav om øgede budgetmidler til området. Man skal imidlertid være opmærksom på, at der i et vist omfang kan være tale om en budgetmæssig omlægning fra de traditionelle trykte undervisningsmaterialer til digitaliserede materialer. Derfor må man anbefale skolerne at anlægge en helhedsbetragtning på ressourceforbruget til licenser og undervisningsmaterialer.

DEFF bør i samarbejde med institutionerne sammensætte licenspakker målrettet mod de forskellige institutionsområder, således at institutioner afhængig af økonomisk formåen kan købe en standard pakke, en udvidet pakke osv.

Det skal overvejes, om det fra centralt hold var en opgave at finansiere standard licenspakker, således at der var sikret et ensartet niveau på de enkelte institutioner.

Inden for det øvrige uddannelsesområde har det givet positive resultater, at DEFF direkte har støttet anskaffelse af licenser. DEFF har simpelthen betalt en del af anskaffelsesprisen i en treårig periode, hvor tilskuddet løbende er nedtrappet. En tilsvarende overgangsordning skal overvejes i forhold til dette område.

Disse opgaver kræver, at der er personaleressourcer til stede i DEFF, der kan varetage opgaven og have dette område som særligt arbejdsfelt.

Digitalisering af materiale

Det er tydeligt, at der indenfor uddannelsesområdet er stor uklarhed om gældende lovgivning. Fx hvad er forskellen mellem analog og digital kopiering, hvilke lovregler gælder, hvilke Copydan aftaler skal man have osv. Det er ønskeligt, at der er en hjemmeside, der løbende bliver opdateret, hvor det bliver beskrevet, hvilke love og aftaler der er gældende. Evt. med mulighed for at stille spørgsmål til en jurist med henblik på fortolkning af, hvad der konkret gælder. Den mulighed, uddannelsesstederne i øjeblikket har, er at se på Copydan's hjemmeside, men de er jo aktører indenfor området. Der er behov for en neutral tjeneste.

Når rettighederne er på plads, kommer det næste problem. Hvorledes håndterer den enkelte institution scanning i forhold til de regler og begrænsninger, der foreligger? Dette er behandlet i næste afsnit Teknisk platform.

Teknisk platform

Det bliver i den kommende tid meget vigtigt for bibliotekerne at fokusere på primære og sekundære opgaver. Dette får også betydning, når den tekniske platform skal vælges. Der skal være fokus på bibliotekernes og institutionernes kernefunktioner, således at ressourcerne anvendes så effektivt som muligt på de primære opgaver, og sekundære funktioner placeres eksternt eller i fællesskaber, hvor en bedre implementering og drift kan opnås.

Uddannelsesbibliotekernes tekniske platform består af flere elementer, og de skal ses i sammenhæng. De elementer, der bør ses på i den nuværende fase, er:

- Bibliotekssystem
- Scanningsdepot
- Adgangsstyringssystem (Single-sign-on)

Bibliotekssystem

Institutioner bør via DEFF kunne tilbydes et standardiseret bibliotekssystem, som de institutioner, der enten ikke har et system eller påtænker at udskifte et forældet system, kan anskaffe. Herved sikres, at institutionen får et system, som opfylder de krav, der kan stilles til et tidssvarende system, der overholder nationale standarder, og der skal ikke bruges lokale ressourcer til udvælgelsen. Det skal overvejes, om DEFF skal afsætte en pulje, der kan yde tilskud til disse anskaffelser under den forudsætning, at der vælges det af DEFF anbefalede system.

Integrated Search

I disse år tales der meget om at etablere en overbygning til det traditionelle bibliotekssystem i form af en integreret søgeenhed, som tilbyder samsøgning i alle bibliotekets ressourcer. Søgeenheden benævnes Integrated Search (IS). Søgeenheden fungerer på samme måde som Google, men tilbyder søgeresultater, som opfylder de biblioteksfaglige krav.

IS skal tage afsæt i de krav og forventninger, eleverne af et uddannelsesbibliotek kan have:

- Enkelt at bruge
- Skal omfatte alle bibliotekets ressourcer, herunder de betalingsressourcer, biblioteket har tegnet abonnement
- Skal præsentere søgeresultater logisk og ranket hensigtsmæssigt

Hensigten med Integrated Search er gennem et enkelt søgeinterface, at kunne give slutbrugeren eleven/læreren en let og overskuelig indgang til institutionernes samlede informationsressourcer. Dette er i dag ikke muligt, og der bruges megen (spildt) tid på at forsøge at oplære slutbrugere i at anvende en række forskellige datakilder og søgesystemer. IS vil kunne samle alle disse data i ét søgesystem og gøre det langt mere overskueligt for slutbrugeren.

IS er endnu ikke fuldt udviklet, men den dag det sker, vil det være oplagt at uddannelsesbibliotekerne får udviklet en version, der er tilpasset deres behov og de bagvedliggende systemer, som de anvender.

Scanningsdepot

Når aftaler om muligheden for indscanning af analogt materialer falder på plads, skal det planlægges, hvordan dette arbejde udføres mest hensigtsmæssigt. Det er uhensigtsmæssigt, hvis hver enkelt institution selv indscanner det materiale, der skal bruges. Der skal være mulighed for, at indscannet materialet lægges i en fælles base, og institutioner kan hente herfra i stedet for selv at foretage indscanning. DEFF arbejder i øjeblikket med planer om at støtte etablering af et sådant scannings depot (se bilag 3). Et scanningsdepot kan blive et centralt element i arbejdet med digitale materialer på gymnasierne, VUC og SoSu.

Adgangsstyring (Single-sign-on)

Når institutioner køber adgang til digitale ressourcer kræves der personlig login for at få adgang. Det er vigtigt at have adgang til de forskellige ressourcer med et såkaldt "single-sign-on" med autentifikation og autorisation (adgangs- og rettighedsstyring). Den enkelte bruger får adgang til ressourcerne uden at skulle benytte sig af forskellige logins og password. Mange kender allerede til single-sign-on fra Skolernes Database Service (SDBS), hvor et såkaldt UNI-login giver adgang til

en række baser. Skal elever og lærer have adgang til andre databaser end dem UNI-C udbyder, vil der med de nuværende ordninger skulle bruges forskellige password, På nationalt plan arbejdes der i et tværministerielt samarbejde med etablering og organisering af en dansk fællesstruktur for bruger- og adgangsstyring kaldet DK-AAI. Forkortelsen AAI står for: **A**utentificering (hvem er du?) og **A**utorisation (hvad må du?) og **I**nfrastruktur. Det er vigtigt, at gymnasierne, VUC og SoSu også tænkes ind i denne konstruktion, da et fælles adgangsstyringssystem vil være centralt for arbejdet med de digitale ressourcer.

Informationskompetence

Eleverne i de uddannelser, denne rapport behandler, skal være informationskompetente, som en del af deres studiekompetence. Målet er at eleverne kan:

- Erkende et informationsbehov
- Søge relevant information i relevante medier
- Fortolke information og omsætte den til ny viden – heri indgår kildekritik

Det er afgørende, at der i det danske uddannelsessystem udvikles modeller for udvikling af elevernes informationskompetencer. Samtidig er det væsentligt, at skabe rammer for, at bibliotekarerne og underviserne indenfor de enkelte institutioner men også tværgående kan samarbejde om denne opgave. Fællesprocesser vil opstå i dette tværfaglige samarbejde om design af det rette læringsmiljø. Desuden skal det gennemtænkes, hvor i uddannelsesforløbene udviklingen af informationskompetencer kan integreres som en naturlig del af undervisningen.

Det er vigtigt, at udviklingen af informationskompetence ikke ses isoleret i forhold til det enkelte uddannelsesforløb, men som en fortsat kompetenceudvikling med indbygget progression fra folkeskole til ungdomsuddannelse til videre gående uddannelse.

DEFF projekter, der vil kunne understøtte denne udvikling

Der bør udarbejdes et idekatalog, som kan anvendes indenfor de forskellige uddannelsesretninger med modeller for, hvordan informationskompetence kan indgå i de forskellige uddannelsesforløb, herunder hvordan bibliotekaren kan understøtte denne proces, således at man ikke på hvert uddannelsessted skal opfinde den dybe tallerken.

Et par konkrete eksempler:

Pilotprojekt med fokus på enkeltfagskursus-problematikken, hvor der er en række uafklarede problemstillinger:

- Hvordan sikres det, at der opnås den fornødne informationskompetence, når der ikke er tale om samlede årgange og de studerende følger fag i forskellig rækkefølge og omfang?
- Kan indsatsen fx koncentreres om et hovedfag i samarbejde med lærerteamet?

Projektet kunne være et element i et samlet projekt omkring studiekompetenceproblematikken i enkeltfagssammenhæng.

Et andet projekt kunne være flex-undervisning. Hvordan opnår studerende, der læser via fjernstudier, den fornødne studie/informationskompetence – og hvilken rolle kan biblioteket spille i den sammenhæng?

Værktøjer, der kan understøtte arbejdet

Nedenstående værktøjer skal ses som en udbygning af de elementer, der allerede indgår i "skrivOpgave.dk", som er udviklet af bibliotekerne i København, Roskilde og Herning samt Grenaa Handelsskole. "skrivOpgave.dk" er målrettet grundskolens ældste klasser og ungdomsuddannelserne og er en guide til informationssøgning, når der skal skrives opgave. Guiden kan ses på adressen:

<http://www.skrivopgave.dk/>

Et værktøj svarende til **SWIM** bør udvikles til gymnasierne

SWIM programmet er et webbaseret, interaktivt videorollespil, som er udviklet på Aalborg Universitetsbibliotek til universitetsområdet. Det skal hjælpe studerende med at få overblik over hvilke typer information de har brug for, når de arbejder med projekter og andre skriftlige opgaver. I selve spillet indgår brugeren (den studerende) som det fjerde medlem af en projektgruppe, og skal igennem fem akter tage aktivt stilling, når der skal træffes beslutning om, hvordan den forestående informationssøgning skal gribes an. Spillet tager udgangspunkt i den studerendes situation, og er bygget op omkring de faser der kendetegner et projektskrivningsforløb.

Idéen med SWIM er at øge de studerendes bevidsthed om, hvordan informationssøgningsprocessen løber parallelt med skriveprocessen.

Programmet kan ses på adressen:

<http://www.aub.aau.dk/swim2/1024/start.html>

Et sådan program specielt tilpasset det gymnasiale område vil kunne inddrages i den konkrete undervisning indenfor gymnasieområdet – det bør overvejes om det skal tilpasses et bestemt forløb i uddannelsen.

Test fx en udvikling af **UBtesten** til gymnasieområdet:

UBtesten er udviklet til universitetsområdet. Det er et e-læringsværktøj (en modulopdelt multiple choice-quiz) for studerende og andre, der har brug for at teste deres færdigheder i akademisk informationshåndtering. Man vælger ét af fem temaer: søgemetoder & -teknik; søgesteder og materialetyper; kilder og kritik; regler og redelighed; ressourcer og dit fag.

Testen kan ses på adressen:

<http://www.ubtesten.dk/>

En tilsvarende test burde udvikles til gymnasieområdet, hvor den kunne anvendes både ved uddannelsesstart, men også længere inde i forløbet for at konstatere om, der er sket en udvikling.

Det samarbejdende biblioteksvæsen

Det bliver vigtigt i de kommende år at få afklaret, hvilke opgaver der bedst løses på nationalt niveau, hvad der løses bedst i netværk, og hvad der bedst løses på den enkelte institution.

Det er vigtigt at have for øje, at uddannelsesbibliotekerne langt hen ad vejen er bundet af en fokusering på "egen institution". Der skal således være en synlig og meningsfuld effekt for uddannelsesbiblioteket for at gå ind i et samarbejde. Samtidig skal det påpeges, at intet bibliotek kan opfattes som en isoleret enhed. De krav, der i dag stilles til biblioteket, kræver et nært samarbejde med det øvrige biblioteksvæsen. I Biblioteksstyrelsens strategi fra 2006 tales der om en sømløs arkitektur gennem etablering af en fælles teknisk infrastruktur.

For at uddannelsesbibliotekerne aktivt kan deltage i samarbejdet, er der en række forudsætninger, der skal være på plads.

- DanBib
- Kørselsordning
- Samarbejde mellem uddannelsesbibliotekerne
- Forholdet til folkebiblioteker (arbejdsdeling)

Upload til DanBib - hvorfor?

DanBib er det fælles bibliografiske overbygningssystem for det samlede danske biblioteksvæsen og omfatter en fælles bibliografisk database over nationalbibliografien og over bestanden i alle danske biblioteker.

Principielt bør alle materialer i danske biblioteker være synlige i DanBib, Det giver mulighed for at udnytte den samlede bestand på bibliotekerne optimalt, sådan at hvert enkelt bibliotek yder efter evne.

Større folkebiblioteker og forskningsbibliotekers samlinger er indkøbt for også at kunne udlånes til andre biblioteker, mens et lille uddannelsesbiblioteks bogbestand er indkøbt for at tilgodese egne studerende og lærere.

Det er derfor praksis i DanBib, at man bestiller materialet hos de større biblioteker, hvis det er lokaliseret til et sådan og først i anden række bestiller hos de mindre biblioteker.

Har man allerede tilmeldt sig en kørselsordning giver det ikke udgifter til porto at være en del af fællesskabet.

En andet aspekt ved upload til DanBib er, at materialerne bliver synlige. Det betyder, at selv om man ikke bestiller materialerne via DanBib, bliver man opmærksom på deres eksistens og kan evt. købe dem til biblioteket. Samtidig er der en katalogisering, altså en beskrivelse af materialet til rådighed, som kan genbruges af andre biblioteker.

Begrænset udlån

DanBib giver mulighed for, at uddannelsesbiblioteker under oplysninger om bibliotek kan angive, at man deltager i lånesamarbejdet med begrænset udlån. Det betyder, at man ikke automatisk behøver at udlåne materialet, men i hvert enkelt tilfælde kan beslutte, om man skønner, at bogen kan udlånes, eller den skal bruges lokalt. Det er også muligt under den enkelte post i DanBib ved bibliotekets lokalisering at få tilføjet betegnelsen "begrænset udlån".

Kørselsordning

Kørselsordning er ikke knyttet direkte til DEFF, men det er Biblioteksstyrelsen, der koordinerer ordningen.

Kørselsordningen nævnes i denne rapport, fordi den er en forudsætning for det tværgående samarbejde, der skal fungere, hvis uddannelsesbibliotekerne skal være en del af det samarbejdende biblioteksvæsen. En del uddannelsesbiblioteker er med i ordningen – i 2007 var 59 gymnasier med.

I 2004 blev der etableret en landsdækkende kørselsordning for biblioteksvæsnet. Via ordningen, er der transport af bøger m.v. mellem alle offentlige biblioteker. Ordningen sikrer, at undervisere, forskere og studerende kan udnytte materialer fra alle biblioteker. Den fungerer således, at de uhyre store mængder materialer, som cirkulerer mellem institutionerne, kan transporteres på en ordentlig og billig måde.

Det er vigtigt at opbygge elektroniske net, men der er stadig mange materialer, der rent fysisk skal flyttes fra et sted til et andet, og portoudgifterne kan udhule et mindre biblioteks budget totalt. Her

kan kørselsordningen sikre sammenhængen i biblioteksvæsenet under den forudsætning, at prisen står i rimeligt forhold til institutionens formåen.

I 2008 er kørselsordningen under pres, da prisstrukturen i forbindelse med en ny licitation er blevet ændret. Det har betydet, at der er sket en kraftig prisstigning, og det medfører, at stort set ingen af de uddannelsesbiblioteker denne rapport omfatter, vil have råd til at betale den fulde pris for deltagelse.

Det skal derfor hurtigt afklares, hvorledes der kan tilvejebringes en finansiering, således at uddannelsesbibliotekerne igen kan indgå i kørselsordningen, da det er den eneste måde, det er muligt at sikre infrastrukturen mellem bibliotekerne.

Samarbejde mellem uddannelsesbibliotekerne

Biblioteks- og studiecenterfunktionerne bør tænkes med i de nye lokale samarbejds mønstre, der vil udvikle sig mellem de almene gymnasier og erhvervsgymnasierne.

Tilsvarende kan det anbefales, at VUC'erne, der traditionelt har svagt udviklede bibliotekstjenester, indgår i samarbejde med nærliggende gymnasier. For SOSU området er et samarbejde med de tekniske skoler det mest oplagte.

Samarbejds mønstre af denne type vil kunne styrke muligheden for at tilknytte en professionel uddannelsesbibliotekar til skolerne og samtidig rumme en række økonomiske og tekniske fordele fx muligheden for etablering af fælles bibliotekssystem

Også på nationalt plan vil netværksdannelser kunne styrke udviklingen på de enkelte uddannelsesbiblioteker. Man kan bl.a. pege på det allerede nu etablerede samarbejde i faggruppen "Bibliotek og Uddannelse" under bibliotekarforbundet.

Også et samarbejde med den omfattende EMU-portal, der administreres af CFU'erne i Danmark vil være frugtbart. Det samme gælder kredsen af faglige foreninger på det gymnasiale område.

Forholdet til folkebiblioteker (arbejdsdeling)

Der bør etableres en dialog mellem de enkelte uddannelsesbiblioteker og det kommunale biblioteksvæsen. Manglende dialog og samarbejde vil uvægerligt føre til mange frustrationer og uhensigtsmæssigt ressourceforbrug. En gensidig orientering om årsplaner, opgavekrav med videre vil være en god begyndelse. I en mere intensiveret form kan man udvikle fælles rammer og måske en arbejdsdeling vedrørende de tilbud, man giver eleverne med hensyn til udvikling af deres informationskompetence og niveauerne for den praktiske betjening af dem.

I en udviklet form kan man let forestille sig en række fordele ved et samarbejde, der fx sikrer en arbejdsdeling i udvalg og indkøb af materialer og måske et teknisk samarbejde med hensyn til bogindkøb (evt. i licitation), katalogisering og teknisk klargøring af bøger og tidsskrifter. Alt sammen med henblik på at udnytte arbejdsdelingens og stordriftens fordele, samtidig med at det vil gøre det muligt for uddannelsesbibliotekaren at styrke sin indsats med hensyn til deltagelse i samarbejde med lærerteams og undervisning og vejledning af eleverne.

Efteruddannelse

Der vil i de kommende år være et betydeligt behov for efter- og videreuddannelse på området, da den traditionelle uddannelse som bibliotekar langt fra opfylder de krav, en bibliotekar vil blive stillet over for på uddannelsesområdet.

Der vil være behov for at definere kortere efteruddannelsesforløb af fx en enkelt eller få dages varighed, som det vil være økonomisk og tidsmæssigt overkommeligt at deltage i. Gerne i utraditionelle kombinationer mellem virtuel læring, udviklingsarbejde og ”fysiske” møder. Samtidig vil det være meget fordelagtigt – og økonomisk overkommeligt – at etablere lokale og regionale netværk i form af ”erfa-grupper”. Jobbet som uddannelsesbibliotekar vil ofte være en ”single-tilværelse”, og der vil være en oplagt synergieffekt i en kollegial erfaringsudveksling. Da dialogen mellem bibliotekar og lærere er helt afgørende for elevernes læreproces, kan det også anbefales, at uddannelsesbibliotekarerne tager initiativ til informationsmøder eller små lokale kurser, hvor der kan blive tid og rum til at udvikle den professionelle arbejdsdeling mellem de to parter.

En mere formaliseret videreuddannelse med en indbygget pædagogisk dimension vil kunne bidrage til at skabe en gruppe af ”frontløbere”, der vil kunne stimulere udviklingen ”i bredden”, når det gælder efteruddannelse og netværkssamarbejde. Det bør overvejes, at etablere fælles efteruddannelsesforløb for lærere og bibliotekarer med fokus på informationssøgning og studiekompetence. Forløb af denne type vil være af stor betydning for en udbygning af det indbyrdes samarbejde og styrke en koordineret fælles indsats på studiekompetenceområdet.

Gruppens anbefalinger

Udgangspunktet for at løse de opgaver, der ligger i biblioteksfunktionen, er vidt forskellig.

Det er dybt problematisk, at eleverne får så forskellige tilbud, da de i eksamener og opgaver bliver eksternt vurderet. Her vil de forskellige tilbud give en skævvridning af mulighederne for, at alle bliver vurderet på et ensartet grundlag. Det er her, en tilknytning til DEFF kan være med til at sikre en standardisering af området. Gruppen har valgt at fokusere på nedenstående fem områder.

Indenfor alle områder komme vi med skitser til, hvilke projekter der i DEFF regi kunne sikre, at rapportens uddannelsesbiblioteker kan opfylde de krav, der stilles til fremtidens biblioteksfunktion.

En biblioteksfunktion, som skal sikre informationsforsyningen, men også understøtte en udbygning af studiekompetencen, som vil være et centralt element i fremtidens uddannelser. Tanken er, at der årligt via DEFF stilles en sum til rådighed til fælles projekter, som institutionerne kan søge.

Nedenstående anbefalinger skal således ses som et idekatalog til, hvilke projekter der via DEFF kunne sættes i gang.

1. Informationsforsyning

- **Licenser**

DEFF bør i samarbejde med institutionerne sammensætte licenspakker målrettet mod de forskellige institutionsområder, således at institutioner afhængig af økonomisk formåen kan købe en standard pakke, en udvidet pakke osv.

Det skal overvejes om det fra centralt hold var en opgave at finansiere standard licens pakker, således at der var sikret et ensartet niveau på de enkelte institutioner.

DEFF bør direkte støtte anskaffelse af licenser i fx en treårig periode med en løbende nedtrapning af beløbet.

Licensopgaverne kræver, at der er personaleressourcer til stede i DEFF, der kan varetage opgaven og have dette område som særligt arbejdsfelt.

- **Digitalisering af materiale - lovgivning**

Der bør etableres en hjemmeside, hvor det bliver beskrevet, hvilke love og aftaler, der er gældende. På siden bør der være mulighed for at stille spørgsmål til en jurist med henblik på fortolkning af gældende lovgivning.

2. Teknisk platform

Der skal være fokus på bibliotekernes og institutionernes kernefunktioner, således at ressourcerne anvendes så effektivt som muligt på de primære opgaver, og evt. sekundære funktioner placeres eksternt eller i fællesskaber, hvor en bedre implementering og drift kan opnås.

- **Bibliotekssystem**

Institutioner bør gennem DEFF kunne tilbydes et standardbibliotekssystem. Det skal overvejes om DEFF skal afsætte en pulje, der kan yde tilskud til anskaffelse af det af DEFF anbefalede system.

- **Integrated Search**

Denne søgeenhed er endnu ikke fuldt udviklet, men uddannelsesbibliotekerne bør den dag, det sker få udviklet en version, der er tilpasset deres behov og de bagvedliggende systemer, som de anvender.

- **Scannings depot**

De institutioner, denne rapport omfatter, bør støtte de tanker, som der arbejdes med i DEFF om etablering af en fælles base til indscanning af materiale, da det kan blive et centralt element i arbejdet med digitalt materiale på institutionerne

- **Adgangsstyring (Single-sign-on)**

På nationalt plan arbejdes der i et tværministerielt samarbejde med etablering og organisering af en dansk fællesstruktur for bruger- og adgangsstyring - kaldet DK-AAI. Det er vigtigt, at gymnasierne, VUC og SoSu også tænkes ind i denne konstruktion, da et fælles adgangsstyringssystem vil være centralt for arbejdet med de digitale ressourcer.

3. Informationskompetence

Det er afgørende, at der i det danske uddannelsessystem udvikles modeller for udvikling af elevernes informationskompetencer. Samtidig er det væsentligt, at skabe rammer for, at bibliotekarerne og underviserne indenfor de enkelte institutioner, men også tværgående kan samarbejde om denne opgave.

Projekter, der vil kunne understøtte denne udvikling:

- Standarder eller ”det gode forbillede” - et idekatalog, som kan anvendes indenfor de forskellige uddannelsesretninger med modeller for hvordan informationskompetence kan indgå i de forskellige uddannelsesforløb herunder, hvordan bibliotekaren kan understøtte denne proces.
- Projekter omkring studiekompetenceproblematikken med særlig fokus på informationskompetence i enkeltfagssammenhæng og flexundervisning

Værktøjer, der kan understøtte arbejdet:

- SWIM: Et værktøj svarende til SWIM bør udvikles til gymnasierne - et sådan program specielt tilpasset det gymnasiale område vil kunne inddrages i den konkrete undervisning indenfor gymnasieområdet – det bør overvejes om det skal tilpasses et bestemt forløb i uddannelsen.
- UB testen: En test byggende på samme principper, som UB testen bør udvikles til gymnasieområde, hvor den kunne vil anvendes både ved uddannelsesstart, men også længere inde i forløbet for at konstatere om, der er sket en udvikling.

4. Det samarbejdende biblioteksvæsen

- **Upload til DanBib**

Alle uddannelsesbiblioteker bør uploade og være synlige i DanBib, men der være bør mulighed for at udnytte ”begrænset udlån”, så man ikke er forpligtet til at udlåne materialerne.

- **Kørselsordning**

Alle uddannelsesbiblioteker bør deltage i kørselsordningen. Det skal derfor hurtigt afklares, hvorledes der kan tilvejebringes en finansiering, således at uddannelsesbibliotekerne igen kan indgå i kørselsordningen for at sikre infrastrukturen mellem bibliotekerne.

- **Samarbejde mellem uddannelsesbibliotekerne**

Der bør arbejdes på at etablere samarbejde mellem biblioteksfunktionerne på de almene gymnasier og erhvervsgymnasierne. VUC’erne, der ikke har udbyggede bibliotekstjenester, bør indgå samarbejde med nærliggende gymnasier.

For SoSu-skolerne er et samarbejde med tekniske skoler oplagt.

Deltagelse i nationale netværk bør prioriteres.

- **Forholdet til folkebiblioteker (arbejdsdeling)**

Der bør være en formaliseret kontakt mellem uddannelsesbibliotek og lokalt folkebibliotek. Minimumskravet er en gensidig orientering, men det bør løbende overvejes om samarbejdet kan udbygges for at udnytte fordelene ved arbejdsdeling og stordrift.

5. Efteruddannelse

Der mangler et målrettet efter og videreuddannelses tilbud for uddannelsesbibliotekarer, dels som kortere efteruddannelsesforløb, men også som en formaliseret videreuddannelse med en indbygget pædagogisk dimension. Det anbefales at etablere fælles efteruddannelsesforløb for lærere og bibliotekarer med fokus på informationssøgning og studiekompetence. Som supplement til efteruddannelse bør der etableres ”erfa-grupper”, hvor der kan finde kollegial erfaringsudveksling sted.

Bilag 1 - Arbejdsgruppens forslag til licenser for stx området

Listen er udarbejdet med udgangspunkt i, at gymnasierne har adgang til SkoDa Baserne

ACCESScience McGraw-Hill. Online udgave af den nyeste udgave af McGraw-Hill Encyclopedia of Science & Technology.

Altinget. Dansk tværpolitisk portal om dansk politik og Danmark I EU

Book Review Digest Plus. Databasen indeholder mere end 1.200.000 anmeldelser/henvisninger til anmeldelser af bøger fra 1983-.

Contemporary Authors/Contemporary Literary Criticism. Artikler om ca. 120.000 forfattere og anmeldelser.

Danskhistorie.dk Portal om dansk historie med lette og svære tekster omhandlende hovedlinjerne i den danske historie.

DR.dk.gymnasium. Danmarks Radios billedarkiv

Ebsco. Adgang til en lang række af bibliografiske og fuldtekst databaser, bl.a. fra mere end 12.000 tidsskrifter.

Europa World Plus Online. Opslagsværk om alverdens lande og store internationale organisationer.

European Journal of Physics

Filmstriben.dk. Adgang til gode dokumentar – og spillefilm.

Grove Art. Online-udgaven af det trykte 34 bind store The Dictionary of Art fra 1996, kunst- og arkitekturleksikon.

Grove Music. Internationalt leksikon med artikler om alle aspekter om musik.

Ingeniøren. Tidsskrift

Library PressDisplay. En canadisk base, der giver adgang til ca. 250 aviser fra over 50 forskellige lande.

Nature

ORO. Definitioner, oversigtsartikler, har også en række ordbøger der kan være til stor nytte. I alt ca. 150 håndbøger samlet i én base samt en billedordbog.

Oxford English Dictionary: Den mest autoritative ordbog over det engelske sprog. etymologi, date chart, udtale, betydningsnuancer, mange citater.

Science Resource Center. Dækker emner naturvidenskab og teknik.

Scientific American

Physics Today

Den store danske Encyklopædi

Textanalyse.dk. Om at analysere forskellige tekstgenrer, målrettet ungdomsudd.: Til dansk og sprogfag.

Ugebrevet Mandag

Bilag 2 - Litteratur

Bibliotekerne ved de almene gymnasiale uddannelser: undersøgelsesrapport juni 2005/ Trine Schreiber: Danmarks Biblioteksskole, 2005

<http://grupper.bf.dk/gymnasiebib/Gymnasieundersøgelsen.pdf>

Gymnasieelever og biblioteker: en undersøgelse af 998 elevers brug af biblioteker og informationsressourcer/ Nils Ole Pors: Biblioteksstyrelsen, 2007

<http://www.bs.dk/content.aspx?itemguid={BE4CCBAF-075F-48E1-9984-A659BBC918F6}>

Viden i spil: biblioteksorganisation og biblioteksudvikling i professionshøjskolerne/ Claus Bjerg, Peter Rubeck, Tove Schmidt, 2006

http://www.uvm.dk/~media/Files/Aktuelt/PDF07/070328_Videnispil_rapport_professionshoejskoler.ashx

Bilag 3 - Scanningsdepot

